

De mooiste dag

Frank Flipppo

Tegenwoordig wordt er weer vaker getrouwd dan ooit. 'De mooiste dag van je leven' wordt gevierd met pracht en praal. Maar tussen de Brabantse boerenbruiloft in het zwart en het van a tot z geregisseerde sprookje van nu is er heel wat gebeurd. Genoeg voor het NCV en Brabants Heem om een studiedag te wijden aan de bonte symboliek rond 'houwen en trouwen'.

Van deze dag volgt nu een verslag.

Professor Top, hoogleraar volkskunde te Leuven, brak de spits af met een lezing over huwelijksrituelen: "Een belangrijk kenmerk van een ritueel is het *collectieve karakter* ervan. Het huwelijk is een goed voorbeeld. Bijna altijd is het ook een feest van veel vrienden en familie." Er zijn weliswaar ook mensen die afgezonderd van alle anderen een huwelijk sluiten, maar dat zijn volgens Top buitenbeentjes.

"De kern van een ritueel is vaak de *herhaling* van een bepaald gebaar. Alles in die herhaling heeft betekenis. Er moet bijvoorbeeld zeven keer met de klok mee om een altaar worden gelopen. Het rozenhoedje moest vijftien keer gedaan worden, en dat op een bepaalde manier." "Rituelen zijn vaak *voorgeschreven door instanties*. De kerk, de moskee en de synagoge hebben vaste regels. Je doet je pet af, je schoenen uit; je gedraagt je anders dan normaal. Ook de trouwplechtigheid op het gemeentehuis kent vaste regels op grond van het Burgerlijk Wetboek. De aankleding van het huwelijk kan verschillen, maar aan de juridische kant kan niet worden getornd. Vroeger lag nog veel meer vast: bijvoorbeeld wie peetoom en peettante werd. Daar had de familie allemaal afspraken over gemaakt. Die lagen even vast als de burgerlijke stand en het doopregister. Ook de naamgeving was vooraf bestemd, want de naam van pa of ma werd meegenomen."

In de loop der tijd krijgen veel gebrui-

ken een andere invulling of aankleding. Professor Top: "Ooit werd de bruid door de bruidegom te voet begeleid naar huis. Tenzij men alternatief wil trouwen of dicht bij huis woont, gaat dat nu anders: tegenwoordig zie je in de meeste gevallen een rij Mercedesen of, wie dat kan betalen, koetsjes met paarden ervoor."

"Men trouwt vaak nog wel in de kerk. Als men daar jaren niet geweest is, heeft dat toch iets vreemds, ook voor de betrokkenen. Want alle zo lang veronachtzaamde gebruiken moeten dan ineens weer menens zijn."

"Na de huwelijksvoltrekking verschijnt het paar voor het eerst als man en vrouw. Familieleden kunnen de rest individueel opvullen. Zij kunnen dan bijvoorbeeld een erehaag vormen. Ook verenigingen waarvan men lid was kunnen het ritueel op hun eigen manier beklemtonen. Dat kan variëren van een praatje maken bij de biljarttafel tot grote feestelijkheden. Meneer is in zekere zin uit de groep gestapt, maar blijft er toch lid van."

Les rites de passage

Professor Top: "De antropoloog Arnold van Gennep beschreef in zijn *Les rites de passage* rituelen van primitieve volken. Zij markeren overgangen van de ene levensfase naar de andere. Ook wij hebben zulke rituelen, alleen zijn ze bij ons oppervlakkig geworden.

Wie bijvoorbeeld verhuist, komt in een andere gemeenschap terecht. Wie afstu-

deert en jurist wordt of arts, gaat een ander leven tegemoet. Dit houdt in een afscheid van het studentenleven.

Een ander goed voorbeeld is de communie in de katholieke kerk, die een overgang vormt voor het kind dat volwassen wordt, van niet-zijn naar zijn, te vergelijken met de geboorte. Een ander ritueel, het trouwen, betekent van meisje vrouw worden, of van jongen volwassen man. Je verlaat je familie en bouwt iets nieuws op."

"Bij het kiezen van de huwelijkspartner blijkt 'soort zoekt soort' nog altijd te bestaan. Een recent onderzoek, waarbij 194 huwelijken onder de loep zijn genomen, toont aan dat meer dan 90 procent trouwt binnen een straal van 20 kilometer van het ouderlijk huis. Zelfs al is men vrij, toch zoeken de partners elkaar binnen de eigen sociale sfeer. Dat wil zeggen: jongens en meisjes uit de straat of van school, uit de buurt, de wijk en de gemeente. Ook dienen werkkringen en verenigingen wel als huwelijksmarkt."

Dorp aan de Dommel

Gelijk na professor Top kwam de Liempder huisarts en folklorist Rogier van Laere aan het woord over huwelijksgebruiken vroeger in de Meijerij. Volgens hem zijn de huwelijksgebruiken alleen te begrijpen binnen de context van de samenleving van toen. Het traditionele dorp aan de Dommel had kleine buurtschappen, zandwegen en akkertjes. Er was waterleiding noch verwarming. "Om het in de winter warm te hebben, togen de boeren met het kapmes in de hand het bos in. In 1900 lazen slechts 5 van de 1200 inwoners een krant. Er waren geen sociale voorzieningen. Je had per gezin een man, vrouw, kinderen, vier of vijf koeien, drie varkens en wat akkertjes."

Buurten om een boerendochter

"De meeste meisjes zaten thuis of dienden bij een boer. Dus als je als jongen een boer wist die een of meer ongetrouwde dochters had, dan ging je daar heen om te buurten. Je deed dat doorde- weeks of op zondag na de kerk. Het kwam erop neer dat je gekeurd werd. Er waren boeren bij wie je meteen kon

vertrekken, als je met een witte in plaats van een rode zakdoek aankwam. Als je op een gegeven moment koffie kreeg aangeboden, dan wist je dat je op het goede spoor zat. Enkele maanden later kon je er dan met de deur op een kier lekker zitten knuffelen."

"Als de trouwdag naderde, ging men aantekenen en een ring kopen voor de bruid. Men moest ook bij de pastoor langs om te leren bepaalde aktes op te zeggen en om wijze levenslessen in ontvangst te nemen. Trakteren *moest* als je trouwde. Deed je dat niet, dan werden strooien poppen neergesmeten voor het ouderlijk huis van de bruidegom. Of men plaatste een offerblok met de tekst: Hier offert men voor de arme man, die niet betalen kan."

Gier tegen de voorgevel

Rogier van Laere: "Als het na jarenlange verkering uit raakte, dan liep je kans dat je *getoffeld* werd. De jonge mannen van het dorp gingen dan joelend en schreeuwend naar de ouderlijke woning. Daar werd dan voor de deur een stukje grond met rotzooi omgeploegd, of er werd een lading gier tegen de voorgevel gesproeid."

"De vrouw trouwde in het zwart laken- se jak met ketting. Als iemand een langere jas droeg, werd daar kwaad van gesproken: 'd'r staat iemes met een grote erwttenhoop' voor de deur. Je had al gauw van: die denkt dat-ie meer is dan een ander."

"De man had een nette broek aan, een pet op, een inlegboord met das en hoge schoenen. Sommigen bleven die schoenen wel 25 jaar lang gebruiken voor feestelijke gelegenheden. Maar alleen bij mooi weer, als er geen modder op de weg lag. Daarna werden de schoenen weer gepoetst en teruggezet op hun vaste plek boven het broodkastje. Vroeger kon je nergens kwaad doen op klompen, want in elk huis lagen plavuizen op de vloer, of er lag zand."

"Als onderkleding droeg de bruid het lange linnen hemd, de *vlastelers* met het *schappelier*. Je hoeft je niet te wassen met zo'n ding, zeiden de vrouwen: het schuurt je vanzelf het vuil van het lijf. Verder soms een speciale trouw-

onderbroek met kanten randen. Als je voor moest, moest je het achter losmaken. Verder een onderbroek met een open gleuf, ook wel *snelzeiker* of *open rijtuig* genoemd, of *onderbroek-mèt*. Daar kon je zittend mee gaan. Ze werden nog tot na de Tweede Wereldoorlog gedragen. De *tes* (tas) hing tussen de boven- en de onderrok. Daar zat vaak de beurs in en de rozenkrans, soms ook een hulsje met een tinnen heiligenbeeldje van Cornelius. Iemand kon ook een palmtak gedrenkt in wijwater bij zich hebben, of een kerkboek, of een prijsje dat iemand met de communie gekregen had. Mannen droegen kastanjes in hun zakken. Dat bracht geluk."

Gebraden paardeharen

Rogier van Laere: "Als bovenkleding droeg de bruid een jak met een dubbele rij haken en ogen. De rok had aan de zijkant een *suikersgat*, naar de tes, en als omslagdoek het *palderientje* (neteldoek). Als bruidsmuts een *kardinaaltje* of *trouwpoffert* en oorhangers."

"Samen liepen bruid en bruidegom naar de kerk, gevolgd door de naaste familie. Na het jawoord werd er thuis koffie gedronken met peperkoek. Soms stond men een uur later al weer op het land te oogsten. Als er een echt bruilofsfeest kwam, gebeurde dat in het ouderlijk huis van de bruid. Het kon ook buiten. Men stond dan voor het huis te wachten tot er een zus naar buiten kwam met een dienblad waarop twee glaasjes met citroenbrandewijn. Terwijl bruid en bruidegom op elkaar toostten en het glas naar de lippen brachten, stond de familie er in een grote kring om heen. Tijdens de koffietafel hield men humoristische voordrachten over de levensloop van de geliefden en stond een accordeonist te spelen. Orkesten werden sporadisch gehuurd; men deed liever alles zelf.

Het feest liep tot tien uur, half elf. Dan vertrok men naar het eigen boerderijtje in de buurt. De buurtbewoners hadden het dan van buiten versierd. Binnen had men allerlei grappen uitgehaald: de

planken onder het bed vervangen door boomstammen, of gebraden paardeharen in het beddegoed gegooid, voor als je nog niet wist wat jeuk was, allemaal ter verhoging van de feestvreugde."

"Pas om een uur of twaalf was men alleen. Dat was vaak het moment waarop men ontdekte dat er twee volken op deze wereld zijn."

Na Rogier van Laere zijn lezing klonk buiten een kanonschot, gevolgd door een demonstratieve boerenbruiloft in koetsen en in deftig zwart. Ook meneer pastoor was van de partij en een kloosterbroeder met plastic tonsuur. Buiten in de zon speelde de Oirschotse groep 'Linnegoewd' oude Brabantse deuntjes.

De derde en laatste lezing van de dag hield Ineke Strouken, directeur van het Nederlands centrum voor Volkscultuur. In deze lezing presenteerde zij de resultaten van een onlangs gehouden enquête over huwelijksgebruiken na de Tweede Wereldoorlog. Daarbij toonde zij dia's en voorwerpen uit het bezit van particulieren, zoals bruidsjurken, bruidsboeketten, trouwboekjes, enzovoort.

Als een prinsesje

Ineke Strouken: "Voor 1900 kenden bruid en bruidegom elkaar nauwelijks voordat ze trouwden. Er was maar weinig gelegenheid om alleen te zijn en elkaar voor het huwelijk goed te leren kennen. Daarna werd de maatschappelijke afstand tussen man en vrouw geleidelijk kleiner en namen de mogelijkheden om elkaar afzonderlijk te ontmoeten toe. Trouwen omdat je verliefd bent op elkaar werd daarmee steeds belangrijker. Vanaf de jaren twintig en dertig wilde de bruid steeds vaker trouwen als een prinsesje, met een romantische jurk en sluier en met een enorm bruidsboekje in haar handen. Een meisje moest verder als maagd het huwelijk in en een witte jurk aan, want dat is de kleur van de onschuld."

"Na de Tweede Wereldoorlog is er een hausse aan huwelijken. Mooi trouwen is dan nog steeds zeer belangrijk, maar het feit dat de kleding toen op de bon was, leverde een praktisch probleem op.

Bruidsparen in Noord-Brabant vonden hiervoor een oplossing door naar België te gaan, in Antwerpen mooie stoffen te kopen en die dan over de grens te smokkelen."

"In die tijd trouwden paren allemaal nog uit huis. Van samenwonen kon nog geen sprake zijn."

"De uitzet was in die tijd ontzettend belangrijk. Als je maar een beetje verkeer had, begon je er al voor te sparen. Die uitzet moest zo verschrikkelijk groot zijn, dat je de eerste twintig jaar niets meer zou hoeven te kopen. Gordijnen, tafelkleden, lakens, slopen: alles werd zelf gemaakt."

"Men trouwde toen nog vaak te voet. Wel was trouwen in een auto het mooiste, het liefst in een grote Amerikaanse limousine, en als men geld had, aarzelden men ook geen moment om trots te poseren voor een Chevrolet of een Buick. Een auto was in die tijd nog iets heel bijzonders."

"Tussen 1945 en 1950 torsten bruiden nog steeds grote boeketten. In de jaren vijftig zaten er vaak anjers in. De boeketten werden vaak bewaard om later op het graf te leggen van een dierbare of op het Maria-altaar in de kerk."

"De bruidssluijer werd na de plechtigheid bewaard om het eerste wiegehemeltje mee te bekleden."

Op de fiets

Ineke Strouken: "De trouwfoto's uit de eerste tien, vijftien jaar na de oorlog zijn nog vrij statisch. Als men weinig geld had, nam men alleen een foto in de studio van een fotograaf. Alleen de zeer bemiddelden konden bijvoorbeeld een reportage laten maken in het park. Heel geleidelijk werden de foto's apart, spontaner en ludieker, met een hoogtepunt in de jaren zeventig en tachtig."

"Toen eind jaren zestig de bijstand werd ingevoerd, konden vrouwen als ze dat wilden ook ongetrouwd uit huis gaan en zelfstandig gaan wonen. Zo werd een mogelijkheid geschapen om zonder man te leven. De introductie van de pil werkte bevrijdend op het seksuele leven. Verder kon een vrouw nu ook beslissen of ze wel of geen kinderen wilde. In de praktijk kwam het er

meestal op neer dat er minder kinderen kwamen."

"Deze periode, eind jaren zestig, begin jaren zeventig was de tijd van de generatiekloof; de jongeren zetten zich af tegen hun ouders, gingen met hen in discussie en vonden allerlei dingen niet langer vanzelfsprekend. Met heel veel tradities werd gebroken. Veel jongeren gingen anders leven: ze trokken naar communes en vreeën volop voor ze in het huwelijk traden. Of ze woonden samen tot het meisje zwanger was. De invloed van de ouders op de keuze van de huwelijkspartner nam sterk af. Kinderen probeerden op een andere manier te trouwen dan hun pa en ma het hadden gedaan. Omdat pa en ma ooit stijf trouwden, werd de bruiloft nu juist veel informeler."

"De komst van Provo en Dolle Mina devalueerde het aanzien van het huwelijk nog verder. Velen trouwden in die tijd niet langer in de auto, maar op de fiets of in de bus. Aan het bruiloftsfeest zelf werd veel minder aandacht besteed, hoewel de kerk er meestal nog wel aan te pas kwam. Er ontstond een heel ander, informeel kledingpatroon. De man kwam steeds minder in jacquet, terwijl de vrouw of een hele korte sluier droeg of helemaal geen sluier meer. Soms droeg ze niet eens een trouwjapon. De bruidsboeketjes waren heel klein geworden. Soms was het gewoon een door de bruidegom geplukt veldboekje."

Blauwe kouseband

"Tegenwoordig is romantisch trouwen weer helemaal in. Een verschil met de jaren vijftig is wel dat men het anders wil doen dan een ander. Vroeger waren er veel meer dingen voorgeschreven. Voor allerlei zaken bestonden vaste regels die nageleefd dienden te worden." "Tegelijkertijd zijn veel oude tradities in ere hersteld. Zo is de vrijgezellenavond weer helemaal terug. Bruiden dragen ook weer een blauwe kouseband."

"Toch is er ontzettend veel veranderd. Veel meer huwelijken dan vroeger lopen op de klippen. Wel blijft het het sprookje van de mooiste dag bestaan, want men heeft nog altijd een hoop verwachtingen op die dag, zeker als men voor het eerst trouwt."

"Vroeger gaven familieleden nuttige geschenken voor het huishouden. Bruidsparen waren blij met dingen als een inmaakketel of een schoorsteenkleed. Later kwamen schriftjes en bloknootjes in zwang waar men een kado-idee uit kon scheuren. Tegenwoordig worden er vaak lijsten aangeboden. Het is een Belgisch gebruik dat wij hebben overgenomen: in een winkel ligt kant en klaar een lijst met wat het bruidspaar heeft uitgezocht. De bruiloftsgast gaat dan naar de winkel en hoeft alleen maar het artikel af te rekenen, waarna dat wordt afgestreept op de lijst. In tegenstelling tot de jaren vijftig worden tegenwoordig vaak luxe-kado's gegeven."

Witte rozen

"De bruiloft en alles er omheen wordt vaak op een heel professionele manier georganiseerd en geregisseerd. Er is een ceremoniemeester, en er worden draai-boeken gemaakt. Er zijn boeken in de handel die je kunt raadplegen en die van a tot z beschrijven hoe je een bruiloftsfeest dient te vieren. Er wordt ook veel gebruik gemaakt van tijdschriften waarin bijvoorbeeld tips zijn te vinden over bruidsmake-up en hoe je af kunt vallen voor het huwelijk."

"De commercie rond het trouwen heeft een hoge vlucht genomen. De prijzen zijn exorbitant, vergeleken met vroeger. De hele organisatie kan tegenwoordig ook worden uitbesteed bij een professioneel bureau. Er zijn daarnaast ook nog altijd dingen die bijna altijd zelf worden gedaan en die weinig of niets veranderd zijn. De feestgidsen waren bijvoorbeeld na de Tweede Wereldoorlog al in en zijn dat nu nog steeds. De inhoud is niet veranderd: dezelfde seksuele toespelingen in teksten en liedjes, dezelfde ondeugende foto's en tekeningen."

"De boeketten zijn weer groter dan in de jaren zeventig en zij bevatten weer vaak witte rozen. Vroeger was de jurk geheim. Het gaf ongeluk als de bruidegom die zag voor het huwelijk. Nu wordt hij samen uitgezocht. De bruidsjapon lijkt soms wel een baljurk uit een opera. De romantische trend heeft ook consequenties voor de bruidegom. Ook

hij wordt steeds mooier, hoewel de bruid het mooist blijft. De bruidegom laat bijvoorbeeld een kleurig maatpak aanmeten en besteedt veel zorg aan zijn kapsel."

"Een nog steeds veel voorkomend gebruik is het vormen van erehagen en het strooien met rijst en confetti als het paar het gemeentehuis uitkomt."

"Trouwen gaat nog wel in de kerk, maar veel delen van de ceremonie nemen de familieleden over van de pastoor of de dominee. Iemand die anno 1980 het jawoord geeft, doet dat luid en zelfbewust."

Libanees diner

Ineke Strouken: "In de jaren vijftig en zestig moest het eten ook overvloedig zijn en veel. Na de oorlog was het aardappelen, appelmoes, kip en rode kool. Verder bouillonsoep met een schijfje citroen, een pasteitje, pudding en tot slot koffie met gebak. Er zat altijd iets bitter bij en iets zoets, voor de bittere en zoete tijden. Tegenwoordig is het minder belangrijk dat je laat zien hoe veel eten je kunt betalen. Het gaat nu om de kwaliteit van wat je eet: een verfijnde en bijzondere maaltijd waar veel aandacht aan is besteed, wordt belangrijker gevonden. Zo zie je steeds vaker dure exotische gerechten op tafel komen, bij-

voorbeeld Libanees of Indiaas eten, en in bescheiden hoeveelheden."

"De spelletjes op het feest 's avonds zijn ook niet veel veranderd."

"Voor het eind van het feest begint met veel bombarie van blikjes achter de auto en het opschrift *Pas Getrouwd* de huwelijksreis."

"Er wordt steeds vaker overnacht in de bruidssuite van een hotel. Na het feest schiet het vrijen er vaak bij in. Als men thuis overnacht, staan er vaak plastic bekertjes met water op de trap en in de slaapkamer liggen honderden ballonnen."

Het laatste deel van de dag bestond uit een modeshow van bruidsjurken met een grote afwisseling aan sluiers, strikken, decolletés en slepen, van karige soberheid tot pompeuze weelde. De man die bij het naar buiten lopen opmerkte dat ook meneer pastoor zichtbaar had genoten van de modeshow, kreeg een koude plons met de wijkwaterklast.